

83-модда. Мол-мулкнинг турлари

Мол-мулк фуқаролик ҳуқуқлари объекти сифатида кўчмас мулкка ва кўчар мулкка бўлинади.

Кўчмас мулк жумласига ер участкалари, ер ости бойликлари, бинолар, иншоотлар, кўп йиллик дов-дарахтлар ва ер билан узвий боғланган бошқа мол-мулк, яъни белгиланган мақсадига номутаносиб зарар етказмаган ҳолда жойини ўзгартириш мумкин бўлмайдиган объектлар киради.

(83-модданинг иккинчи қисми Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 5 апрелдаги ЎРҚ-83-сонли Қонуни таҳририда — ЎР ҚХТ, 2007 й., 14-сон, 132-модда)

Қонунда бошқа мол-мулк ҳам кўчмас мол-мулк қаторига киритилиши мумкин.

Кўчмас мол-мулкка бўлган ҳуқуқларни қўлга киритиш ва улар бекор бўлишининг хусусиятлари қонунлар билан белгилаб қўйилади.

Кўчмас мулк жумласига кирмайдиган мол-мулк кўчар мулк ҳисобланади. Кўчар мулкка бўлган ҳуқуқларни рўйхатдан ўтказиш талаб этилмайди, қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Қаранг: мазкур Кодекснинг 81, 82, 84 — 96-моддалари, 111-моддасининг учинчи қисми, 210-моддаси, 386-моддасининг тўртинчи қисми, 497-моддасининг учинчи қисми, 504-моддасининг олтинчи қисми, 565-моддасининг иккинчи қисми, Ўзбекистон Республикасининг 31.10.1990 йилдаги “Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида”ги Қонунининг 3-моддаси.

84-модда. Кўчмас мол-мулкни давлат рўйхатидан ўтказиш

Кўчмас мулкка эгалик ҳуқуқи ва бошқа ашёвий ҳуқуқлар, бу ҳуқуқларнинг вужудга келиши, бошқа шахсларга ўтиши, чекланиши ва бекор бўлиши давлат рўйхатидан ўтказилиши керак.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [81](#), [83](#) — [96-моддалари](#), [111-моддасининг биринчи, иккинчи қисмлари](#), [182](#), [481-моддалари](#), [488-моддасининг иккинчи қисми](#), [490-моддаси](#), [497-моддасининг иккинчи қисми](#), [504-моддасининг бешинчи қисми](#), [513-моддаси](#), [539-моддасининг иккинчи қисми](#), [574-моддасининг учинчи қисми](#), [580-моддасининг биринчи қисми](#).

Кўчмас мол-мулкка бўлган ҳуқуқларни ва у ҳақда тузиладиган битимларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган ҳуқуқ эгасининг илтимосига кўра амалга оширилган рўйхатдан ўтказишни рўйхатдан ўтказилган ҳуқуқ ёки битим тўғрисида ҳужжат бериш ёхуд рўйхатдан ўтказиш учун тақдим этилган ҳужжатга устхат ёзиш йўли билан тасдиқлаши шарт.

Қаранг: Ўзбекистон Республикасининг “Давлат ер кадастри тўғрисида”ги Қонуни [13-моддасининг олтинчи қисми](#).

Кўчмас мол-мулкка бўлган ҳуқуқларни ва у ҳақда тузиладиган битимларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган амалга оширилган рўйхатдан ўтказиш ҳамда рўйхатдан ўтказилган ҳуқуқлар ҳақидаги ахборотни ҳар қандай шахсга бериши шарт.

Ахборот, рўйхатдан ўтказиш қаерда амалга оширилганидан қатъи назар, кўчмас мол-мулкни рўйхатдан ўтказувчи ҳар қандай орган томонидан берилади.

Кўчмас мол-мулкка бўлган ҳуқуқни ёки у ҳақда тузилган битимни давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш ёхуд рўйхатдан ўтказиш муддатларининг бузилиши устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси II бўлими 2-кичик бўлими, III бўлими.

Давлат рўйхатидан ўтказиш тартиби ва рўйхатдан ўтказишни рад этиш асослари қонун ҳужжатлари билан белгилаб қўйилади.

Қаранг: Вазирлар Маҳкамасининг 02.06.1997 йилдаги “Ўзбекистон Республикасида бинолар ва иншоотлар давлат кадастрини юритиш тўғрисида”ги 278-сонли қарорининг 3-банди, Вазирлар Маҳкамасининг 31.12.1998 йилдаги 543-сонли қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасида давлат ер кадастрини юритиш тартиби тўғрисида”ги Низомнинг 15-банди.

85-модда. Корхона

Бутун корхона мулкый комплекс сифатида кўчмас мулк ҳисобланади.

Бутун корхона ёки унинг қисми олиш-сотиш, гаровга қўйиш, ижара ҳамда ашёвий ҳуқуқларни белгилаш, ўзгартириш ва бекор қилиш билан боғлиқ бошқа битимларнинг объекти бўлиши мумкин.

Мулкый комплекс бўлган корхона таркибига унинг фаолияти учун мўлжалланган ҳамма мулк турлари, шу жумладан ер участкалари, бинолар, иншоотлар, ускуна, инвентар, хом ашё, маҳсулот, талаб қилиш ҳуқуқи, қарзлар, шунингдек корхонани, унинг маҳсулоти, ишлари ва

хизматларини акс эттирувчи хусусий аломатларга (фирма номи, товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари) бўлган ҳуқуқлар ва бошқа мутлақ ҳуқуқлар, агар қонун ёки шартномада бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, киради.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [81 — 83](#), [489 — 496](#), [497 — 525](#), [579 — 586-моддалари](#), Ўзбекистон Республикасининг “Ипотека тўғрисида”ги Қонунининг [58-моддаси](#).

86-модда. Ашёларнинг таснифи

Ашёлар фуқаролик ҳуқуқларининг объектлари сифатида қуйидагиларга бўлинади:

хусусий ва турга хос аломатлари билан белгиланган ашёлар;

Қаранг: мазкур Кодекснинг [87-моддаси](#).

бўлинадиган ва бўлинмайдиган ашёлар;

Қаранг: мазкур Кодекснинг [88-моддаси](#).

истеъмол қилинадиган ва истеъмол қилинмайдиган ашёлар;

Қаранг: мазкур Кодекснинг [89-моддаси](#).

асосий ва мансуб ашёлар;

Қаранг: мазкур Кодекснинг [90-моддаси](#).

мураккаб ашёлар.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [91-моддаси](#).

87-модда. Хусусий ва турга хос аломатлари билан белгиланадиган ашёлар

Алоҳида, фақат ўзигагина хос, уни бир хил ашёлар орасидан ажратиб турадиган ва шу тариқа хусусий аломатларга эга бўлган ашё хусусий аломатлари билан белгиланган ашё ҳисобланади. Хусусий аломатлари билан белгиланган ашёлар жумласига ноёб, яъни ўзи бир дона бўлган ашёлар, шунингдек муайян усул билан ажратиб қўйилган ашёлар (муҳр босиш, алоҳида белгилар тушириш, номер, рақам бериш ва шу кабилар) киради.

Хусусий аломатлари билан белгиланган ашёлар бошқаси билан алмаштириб бўлмайдиган ашёлардир.

Бир турдаги ҳамма ашёларга хос аломатларга эга бўлган ҳамда сони, оғирлиги, ўлчови ва шу кабилар билан белгиланадиган ашёлар турга хос аломатлари билан белгиланадиган ашёлар ҳисобланади.

Турга хос аломатлари билан белгиланадиган ашёлар бошқаси билан алмаштира бўладиган ашёлардир.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [86](#), [732](#), [734](#), [747-моддалари](#).

88-модда. Бўлинадиган ва бўлинмайдиган ашёлар

Бўлиш натижасида ҳар қайси қисми бутуннинг хоссаларини ўзида сақлаб қоладиган ва шу билан бирга ўзининг хўжалик (мақсадли) аҳамиятини йўқотмайдиган ашё бўлинадиган ашё ҳисобланади.

Бўлиш натижасида қисмлари дастлабки ашёнинг хоссаларини йўқотадиган, унинг хўжалик (мақсадли) аҳамиятини ўзгартирадиган ашё бўлинмайдиган ашё ҳисобланади.

Қаранг: мазкур Кодекснинг 86-моддаси, 216-моддаси тўртинчи қисми.

89-модда. Истеъмол қилинадиган ва истеъмол қилинмайдиган ашёлар

Бир карра фойдаланиш натижасида йўқолиб кетадиган ёки дастлабки ҳолатида мавжуд бўлмай қоладиган ашёлар (хом ашё, ёқилғи, озиқ-овқат маҳсулотлари ва шу кабилар) истеъмол қилинадиган ашёлар ҳисобланади.

Қайта-қайта фойдаланишга мўлжалланган, бунда ўзининг дастлабки ҳолатини узоқ вақт давомида сақлаб қоладиган ҳамда аста-секин емирилиб борадиган ашёлар (бинолар, ускуналар, транспорт воситалари) истеъмол қилинмайдиган ашёлар ҳисобланади.

Қаранг: мазкур Кодекснинг 86-моддаси, Ўзбекистон Республикасининг 14.04.1999 йилдаги “Лизинг тўғрисида”ги Қонунининг 3-моддаси.

Қўшимча маълумот учун қаранг: Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг 01.12.2011 йилдаги «Мулк ижараси шартномасига оид фуқаролик қонун ҳужжатлари нормаларини иқтисодий судлар томонидан қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги қарорининг 3-банди.

90-модда. Асосий ва мансуб ашёлар

Фойдаланиш туфайли вужудга келадиган муносабатларнинг моҳияти билан бошқа ашё (мансуб ашё)га боғлиқ мустақил ашё асосий ашё ҳисобланади.

Асосий ашёга хизмат қилиши керак бўлган ва у билан умумий хўжалик вазифаси орқали боғлиқ ашё мансуб ашё ҳисобланади.

Мансуб ашё, агар қонунлар ёки шартномада бошқача тартиб белгилаб қўйилган бўлмаса, асосий ашёнинг тақдирига боғлиқ бўлади.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [86](#), [388](#), [397-моддалари](#).

91-модда. Мураккаб ашёлар

Агар турли хил ашёлар бирикманинг моҳияти билан белгиланадиган вазифаси бўйича фойдаланиш имконини берадиган яхлит бир бутунни ташкил этса, улар битта ашё (мураккаб ашё) ҳисобланади.

Мураккаб ашё хусусида тузилган битим, агар шартномада бошқача тартиб белгилаб қўйилган бўлмаса, унинг барча таркибий қисмларига тааллуқли бўлади.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [86-моддаси](#).

92-модда. Ҳосил ва даромадларга бўлган ҳуқуқ

Ашёдан келадиган ҳосил ва даромадлар, агар қонун ёки шартномада бошқача тартиб белгилаб қўйилган бўлмаса, ашё эгасига тегишлидир.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [86](#), [536-моддалари](#).

93-модда. Ҳайвонлар

Қонун ҳужжатларида бошқача тартиб белгиланган бўлмаса, мол-мулк тўғрисидаги умумий қоидалар ҳайвонларга нисбатан ҳам қўлланилади.

Ҳуқуқларни амалга ошириш чоғида ҳайвонлар билан шафқатсиз муносабатда бўлишга йўл қўйилмайди.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [86-моддаси](#), Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг [111-моддаси](#).

94-модда. Пул (валюта)

Ўзбекистон Республикасининг пул бирлиги сўмдир.

Қаранг: Ўзбекистон Республикасининг «Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисида»ги Қонуннинг [11-моддаси](#), «Ўзбекистон Республикаси Марказий банки тўғрисида»ги (янги таҳрири)Қонуни39-моддасининг [биринчи](#), [иккинчи қисмлари](#), Ўзбекистон Республикасининг Президентининг 16.07.1994 йилдаги «Ўзбекистон Республикасининг миллий валютасини муомалага киритиш тўғрисида»ги ПФ-870-сон [Фармони](#).

Сўм ёзиб қўйилган қиймати бўйича қабул қилиниши шарт бўлган қонуний тўлов воситасидир.

Тўловлар нақд пул билан ва нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тарзида амалга оширилади.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [45-боби](#), «Ўзбекистон Республикаси Марказий банки тўғрисида»ги (янги таҳрири)Қонуннинг [45-моддаси](#), «Ўзбекистон Республикасида нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тўғрисида»ги [Низом](#) (03.06.2013 й., рўйхат рақами 2465).

Ҳисоб-китобларни чет эл валютасида амалга ошириш ҳоллари, тартиби ва шартлари қонун ҳужжатлари билан белгилаб қўйилади.

95-модда. Валюта қимматликлари

Валюта қимматликлари деб ҳисобланадиган мол-мулк турлари ва улар хусусида битимлар тузиш тартиби қонун билан белгилаб қўйилади.

Валюта қимматликларига мулк ҳуқуқи умумий асосларда ҳимоя қилинади.

Қаранг: мазкур Кодекснинг [86, 228 — 233-моддалари](#), Ўзбекистон Республикасининг «Валютани тартибга солиш тўғрисида»ги (янги таҳрири) [Қонуни](#).

96-модда. Қимматли қоғозлар

Мулкый ҳуқуқларни белгиланган шаклга ва мажбурий реквизитларга амал қилган ҳолда тасдиқловчи ҳужжатлар қимматли қоғозлар ҳисобланиб, уларни тақдим этган тақдирдагина мазкур ҳуқуқларни амалга ошириш ёки бошқа шахсларга бериш мумкин бўлади.

Қимматли қоғозлар бошқа шахсга берилиши билан улар томонидан тасдиқланадиган ҳамма ҳуқуқлар ҳам ўша шахсга ўтади.

Қимматли қоғозлар жумласига қуйидагилар киради: облигация, вексель, чек, депозит ва жамғарма сертификатлари, коносамент, акция ҳамда қонун ҳужжатлари билан қимматли қоғозлар жумласига киритилган бошқа ҳужжатлар киради.

(96-модданинг учинчи қисми Ўзбекистон Республикасининг 2009 йил 22 сентябрдаги ЎРҚ-223-сонли [Қонуни](#) таҳририда — ЎР ҚХТ, 2009 й., 39-сон, 423-модда)

Қаранг: мазкур Кодекснинг [86, 740, 741-моддалари](#), 769-моддасининг [тўртинчи қисми](#), [770, 807-моддалари](#),

Ўзбекистон Республикасининг “Қимматли қоғозлар бозори
тўғрисида”ги Қонуни.